

A helytörténeti mozgalom fejlesztése

A Fővárosi Tanács V. B. — a Népművelési Főosztály előterjesztése alapján — megvitatta a helytörténeti munka helyzetét és jóváhagyta a mozgalom fejlesztését szolgáló javaslatokat.

I.

E mozgalom közel 10 éves múltja tekint vissza. Megindítását a Hazafias Népfront kezdeményezte: „Helytörténeti akcióbizottság” néven tömörítette a szakembereket és az érdeklődőket. 1962-ben Esztergomban, az I. Országos Helytörténeti Konferencián dolgozták ki a mozgalom irányelveit. A szakmai irányítást a Hazafias Népfront és a múzeumok vállalták. A kerületi akcióbizottságoknak nagy lendületet adott a felszabadulás 20. és 25. évfordulójára történő felkészülés: előtérbe került a munkásmozgalmi emlékek gyűjtése, a helyi múzeumok szervezése, a falusias településeken a folklorisztikus gyűjtés.

A Fővárosi Tanács V. B. 1962-ben a Budapesti Történeti Múzeumot bízta meg a helytörténeti tevékenység szakmai felügyeletével. A mozgalmi munkát továbbra is a Népfront bizottságok és a kerületi tanácsok irányították. A mozgalomban fordulópontra jelentett a felszabadulás 25. évfordulójára meghirdetett, másfél éven át folyó „Fekete, fehér — igen, nem” televíziós vetélkedő. A városszerte nekilendülő, jól megszervezett munka során jelentős szellemi és anyagi értékek kerültek felszínre.

Fellendült a szakköri mozgalom is: mintegy 15—18 helytörténeti jellegű csoport működik, részben a művelődési házakhoz, részben a Népfront kerületi szerveihez kapcsolódva. Ezeket a lehetőségeket tovább kellene bővíteni, annál is inkább, mivel néhol — pl. a XIII. és a II. kerületben — nem hoztak még létre illetve megszüntették a szakköröket. Ugyanakkor megszorodtak az állandó jellegű kiállítóhelyek (VIII. ker.), az emlékhelyek (IX. ker. József Attila emlékszoba), a néprajzi vonatkozású helyiségek (XVII. ker. Parasztház, XXII. ker. Barlang-lakás). Sok kerület kiadta az összegyűjtött anyagot; az elmúlt két évben mintegy 20 ilyen kiadvány jelent meg. Ezek színvonala azonban nem egyenletes.

Jelenleg tehát minden kerületben foglalkoznak helytörténeti kutatással, ha nem egyforma aktivitással is. E tevékenység azonban csak a XV. és XX. kerületben támaszkodhat helyi intézményi bázisra: e két kerület már létrehozta a helytörténeti múzeumot. Külön említést kell tenni a helytörténettel tudományos igénnyel foglalkozó intézmények: a BTM, a Fővárosi Levéltár és a Szabó Ervin Könyvtár sokoldalú segítségéről. Ezt az együttműködést kívánatos lenne még szorosabbá és főleg folyamatosabbá tenni.

A helytörténeti munkában jelentkező igények illetve szükségletek három csoportra oszthatók:

a) helytörténeti szakkörök létrehozása illetve fejlesztése, elsősorban a művelődési házakban; vagy másutt, ahol a munka feltételei biztosíthatók;

b) helytörténeti kiadványok és publikációk megjelentetése;

c) állandó helytörténeti gyűjtemények létrehozása és bemutatásuk biztosítása.

II.

A Fővárosi Tanács V. B. Népművelési Főosztálya alapvető feladatának tartja, hogy a mozgalmi jelleg megőrzése mellett fokozza a helytörténeti tevékenység tanácsi támogatását, szakszerűségét és szervezettségét. A helytörténetnek megfelelő helyet kell kapnia az ismeretterjesztésben. A kerületekben folyó gyűjtő, feldolgozó és írói munka nincs még összehangolva az érdekelt intézmények kutatási programjaival; jórészt ennek következménye, hogy gyakran jelentkeznek még tudománytalan és téves nézetek a mozgalmi tevékenységben. Ha az intézmények szerkesztésében megjelenhetne egy időszakos kiadvány, ez jó alkalmat teremthetne nagyobb áttekintésű, a fővárosi szemléletet erősítő kutatásokra, a kutatók színvonalas irányítására.

Indokolt, az eddig jól bevált gyakorlat alapján, hogy a mozgalom összefogását, a társadalmi szervek helytörténeti munkájának koordinálását továbbra is a Hazafias Népfront lássa el. De növelni kell a kerületi tanácsok és művelődési intézmények részvételét is e tevékenység fejlesztésében, anyagi feltételeinek előteremtésében. A Népfront Budapesti Bizottsága által létrehívott Honismereti és Helytörténeti Bizottság, valamint a Fővárosi Művelődési Ház keretei között megalakult Honismereti Szakbizottság alkalmas a helytörténeti mozgalmi tevékenység koordinációjára, módszertani irányítására.

A mozgalom fejlődése érdekében szükségesnek látszik, hogy 1971-ben a Fővárosi Népművelési Tanács megrendezze a budapesti helytörténeti konferenciát, ahol az elvi kérdéseket s a módszertani összefüggéseket tisztázni kell, s a főváros egyesítésének 100. évfordulójára ki kell dolgozni az általános gyakorlati programot.

III.

A mozgalmi és a szakigazgatási téren jelentkező feladatokat a Népművelési Főosztály a következőkben összegezte:

1. Mozgalmi területen az elsőrendű teendő a kerületi helytörténeti bizottságok megerősítése. A kerületi népművelési tanácsokban legyen jelen a helytörténeti bizottság képviselője. A népművelési tanácsok rendszeresen foglalkozzanak a helytörténeti tevékenységgel.

A művelődési otthon jellegű intézményekben működő helytörténeti körök módszertani irányítását illetve segítségét a Fővárosi Művelődési Ház Szakbizottsága végezze.

Kívánatos lenne, hogy a szakszervezetek tevékenyen segítsék a szakkörök üzemeltetési kutató és gyűjtő munkáját.

2. Szakigazgatási téren a kerületi tanácsok tartsák feladatuknak a mozgalom anyagi feltételeinek biztosítását. A „Népművelési Célok” költséghelyén irányozzák elő megfelelő összegeket erre a célra. A tevékenység bázisát jelentő helyiségeket a művelődési házak keretein belül biztosítsák. Együttműködve a helytörténeti bizottságokkal, a kerületi népművelési szakigazgatási szervek alakítsák ki a közös programot a centenáris évfordulóra s azt terjesszék a Végrehajtó Bizottságok elé.

3. A Népművelési Főosztály a maga részéről bizonyítani szeretné a fővárosi tudományos intézmények aktívabb részvételét a mozgalomban.

A Budapesti Történeti Múzeum feladata a gyűjtemények, helyi múzeumok szakfelügyelete és szakmai irányítása. A gyűjtemények alapításának, működésük módjának alapelve az, hogy a gyűjteményeket — a kerületi népművelési csoportok közreműködésével — a művelődési házak szervezeti keretén belül létesítsék. A múzeumi törvényt ezekre a gyűjteményekre is alkalmazni kell. A gyűjtemények mint kiállítóhelyek is működnek.

A BTM — a Fővárosi Levéltárral közösen — támogassa a kerületi helytörténeti munkák kiadását. A Budapest Gyűjtemény számára a BTM átadja szakleltárának másolatát példányát és egyéb tájékoztató anyagait.

A BTM Pesterzsébeti Múzeumát indokolt átadni a XX. ker. Tanács kezelésébe.

Budapest Főváros Levéltára legyen a tudományos helytörténeti kutatások és a helytörténet-írás központi intézménye. Kidolgozza a várostörténet problémáinak tematikáját s az intézmény helytörténeti kutatásaival összefüggő távlati tervét. Közreadja a helytörténeti kutatás módszertanát s tájékoztató anyagokkal segíti a tudományos munkák kiadásával kapcsolatos feladat- és jogköröket.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének fejlesztése azért is szükséges, hogy a társintézmények munkásságát is kifejező, szolgáltatásaikat közvetítő gyűjteménnyé váljon. Tájékoztató és propaganda tevékenységét fokozatosan ki kell terjesztenie. Feladatai közé tartozik a kutatók, a kutatási témák és a helytörténeti munkaprogramok nyilvántartása. Mozgósítsa hálózati könyvtárait az igények kielégítésére.

4. A Népművelési Főosztály javasolja, hogy a helytörténeti munkával kapcsolatos feladat- és jogköröket fővárosi tanácsi rendelet formájában rögzítsék. Az 1971-ben összehívandó helytörténeti konferencia előtt meghirdetésre kerülő pályázat — más értékes kutatásokkal együtt — az először 1972-ben s utána évenként megjelenő helytörténeti „Évkönyv” anyagát szolgálja.